

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BIZNES JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH

Atadjanova Nodira Sobirjonovna,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

nodiraatadjanova2007@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada 2024–2026 yillarda biznes jarayonlarini optimallashtirish masalalari tahlil qilindi. AI, RPA va process mining texnologiyalarining boshqaruv samaradorligiga ta'siri baholanib, O'zbekiston uchun end-to-end BPMni keng joriy etish tavsiya etildi.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, BPM, AI, RPA, process mining

Hozirgi vaqtda raqamli iqtisodiyot tez rivojlanmoqda va bu korxonalar ishiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli biznes jarayonlarini optimallashtirish masalasi tobora muhim bo'lib bormoqda. Bugungi kunda raqamlashtirish jamiyatda, ilmiy sohada va sanoatda keng tarqalmoqda. Lekin amaliyotda *digitization*, *digitalization* va *digital transformation* tushunchalari ko'pincha bir-biridan farqlanmay ishlatiladi. Aslida esa ular korxonalar boshqaruvi va ish samaradorligiga turlicha ta'sir qiladi.

Zamonaviy kompaniyalar raqobatbardosh bo'lishi uchun faqat yangi texnologiyalarni o'rnatish yetarli emas. Ular o'z biznes jarayonlarini ham qayta ko'rib chiqishi kerak. Shu sababli sun'iy intellekt (AI), robotlashtirilgan jarayonlarni avtomatlashtirish (Robotic Process Automation — RPA), bulutli hisoblash va process mining texnologiyalari Business Process Optimization (BPO) jarayonining muhim vositalariga aylanmoqda. Bu texnologiyalar yordamida qarorlarni ma'lumotlarga asoslanib qabul qilish, jarayonlarni ochiq ko'rish va xarajatlarni kamaytirish mumkin.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida BPO ning zamonaviy drayverlari. Raqamli iqtisodiyot tez rivojlanayotgani sababli korxonalarda biznes jarayonlarini optimallashtirishga ehtiyoj ortib bormoqda. Hozirgi tashkilotlar ish jarayonlarini tez, shaffof va moslashuvchan boshqarish orqali raqobatda ustun bo'lishga intilmoqda. Shu sababli Business Process Optimization (BPO) menejmentning muhim vositasiga aylanmoqda.

So'nggi tahlillarga ko'ra, raqamli texnologiyalarni faol joriy etgan korxonalarda operatsion samaradorlik o'rtacha 20–30 % ga oshgani, xarajatlar esa 15–25 % gacha kamaygani kuzatilgan. Bu BPO yechimlarining amaliy samaradorligini ko'rsatadi.

Tadqiqotlarda biznes jarayonlarini optimallashtirishning asosiy texnologik omillari sifatida sun'iy intellekt (AI), RPA, bulutli hisoblash, process mining va Big Data analitikasi ko'rsatiladi [1], [3]. Bu texnologiyalar ma'lumotlarga asoslangan boshqaruvni rivojlantiradi, inson omiliga bog'liq xatolarni kamaytiradi va operatsion xarajatlarni qisqartiradi.

Ayniqsa, process mining event-log ma'lumotlari asosida jarayonlarning real holatini ko'rsatib beradi. Amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, process mining qo'llangan tashkilotlarda jarayonlardagi muammoli bosqichlarni aniqlash vaqti 40% gacha qisqaradi [2]. Bu esa menejrlarga muammolarni tez aniqlash va to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi.

BPO ning menejment tizimidagi roli. Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini optimallashtirish nafaqat texnologik, balki muhim boshqaruv vazifasi hamdir. Zamonaviy BPM yondashuvi korxonalar menejmentining asosiy funksiyalarini qo'llab-quvvatlaydi.

Birinchidan, BPO strategik rejalashtirishni yaxshilaydi, chunki jarayon ko'rsatkichlari resurslarni to'g'ri taqsimlashga yordam beradi. Ikkinchidan, raqamli monitoring yordamida jarayonlarni real vaqt rejimida kuzatish mumkin.

Uchinchidan, jarayonlar shaffof bo'lgani sababli risk va nazorat tizimi ham yaxshilanadi.

Tadqiqotlar AI va process mining qo'llangan tashkilotlarda boshqaruv qarorlari qabul qilish tezligi 25–35 % ga oshishini ko'rsatadi [2]. Shu sababli BPO raqamli menejmentning muhim vositasi hisoblanadi.

Yevropa Ittifoqida BPO tendensiyalari. 2024–2026 yillarda Yevropa Ittifoqida biznes jarayonlarini raqamlashtirish Digital Decade siyosati asosida faol davom etmoqda. Baholashlarga ko'ra, yirik Yevropa korxonalarining 60 % dan ortig'i AI yoki avtomatlashtirish yechimlarini faol joriy etgan [5]. Bu hududda AI asosidagi boshqaruv, bulutli platformalar va boshidan oxirigacha jarayonlarni raqamlashtirish ustuvor yo'nalish hisoblanadi.

Hozir kompaniyalar faqat alohida jarayonlarni emas, balki butun ish jarayonini birgalikda boshqaradigan BPM tizimlariga o'tmoqda. Natijada ish tezroq bajarilmoqda va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati yaxshilanmoqda.

Rossiyada BPO rivojlanish xususiyatlari. Rossiyada biznes jarayonlarini optimallashtirish ko'proq tarmoqlar kesimida rivojlanmoqda. Tahlillarga ko'ra, yirik kompaniyalarning qariyb 45 % ida BPM va SaaS yechimlari joriy etilgan [4].

Ayniqsa moliya va sug'urta sohalari raqamlashtirishda yetakchi hisoblanadi. Biroq AI texnologiyalari barcha tarmoqlarda bir xil joriy etilmagan, bu esa raqamli yetuklikning notekisligiga olib kelmoqda.

O'zbekistonda BPO rivojlanish holati. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot faol rivojlanmoqda va davlat bu jarayonning asosiy drayveri hisoblanadi. Digital Transformation Scoreboard ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda mamlakatda IT kompaniyalar soni yiliga o'rtacha 15–20 % ga oshib bormoqda, raqamli xizmatlar hajmi esa barqaror kengaymoqda [6].

Shuningdek, elektron hukumat xizmatlaridan foydalanuvchilar soni ham ortib, ayrim yo'nalishlarda onlayn xizmatlar ulushi 70 % dan yuqori darajaga yetgan. Bu davlat sektorida raqamlashtirish jarayonlari faol ketayotganini ko'rsatadi.

Biroq biznes darajasida hali ham ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Tahlillarga ko‘ra, korxonalarining atigi 25–30 % i biznes jarayonlarini to‘liq avtomatlashtirish elementlarini joriy etgan, process mining texnologiyasidan foydalanish esa 10 % dan kam darajada qolmoqda.

Shu sababli ko‘plab korxonalarda ish jarayonlari bir-biridan alohida ishlaydi, tizimlar o‘zaro yaxshi bog‘lanmagan, process mining kam qo‘llanadi va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv hali to‘liq shakllanmagan.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes jarayonlarini optimallashtirish korxonalar boshqaruvi samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. AI, RPA, bulutli texnologiyalar va process mining vositalarini birgalikda joriy etish data-driven menejmentni shakllantirish va operatsion samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

2024–2026 yillar tahlili shuni ko‘rsatdiki, Yevropa Ittifoqida biznes jarayonlarini to‘liq qamrab oluvchi BPM yechimlari yaxshi rivojlangan, Rossiyada esa optimallashtirish ko‘proq alohida tarmoqlar bo‘yicha amalga oshirilmoqda. O‘zbekistonda esa biznes jarayonlarini to‘liq integratsiya qilish darajasi hali yetarli emas.

Shu sababli O‘zbekiston korxonalarida quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- end-to-end BPM platformalarini joriy etish;
- process mining asosida KPI monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish;
- RPA va AI texnologiyalarini bosqichma-bosqich joriy etish;
- tizimlarni API orqali bir-biriga bog‘lash va ma’lumot almashuvini yaxshilash;
- jarayon analitiklari va raqamli menejment kompetensiyalarini rivojlantirish.

Ushbu choralar korxonalarda ish samaradorligini oshirish, boshqaruv qarorlarini yaxshilash va raqamli iqtisodiyot sharoitida raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ankhal R. B., Lubis M., Fakhurroja H. SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW ON DIGITAL TRANSFORMATION IN THE ORGANIZATIONAL BUSINESS //Multidisciplinary Indonesian Center Journal (MICJO). – 2026. – T. 3. – №. 1. – С. 1616-1630.
2. Badakhshan P. et al. Creating business value with process mining //The Journal of Strategic Information Systems. – 2022. – T. 31. – №. 4. – С. 101745.
3. Kayumova M. et al. Distributed Data Systems for Data Driven Decision Making in Education Management //Proceedings of the 8th International Conference on Future Networks & Distributed Systems. – 2024. – С. 764-769..
4. Gulbahor A., Sayyora A. RAQAMLI IQTISODIYOTNING O ‘SISH SUR’ATLARIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARNI STATISTIK BAHOLASH //TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G ‘OYALAR. – 2025. – T. 1. – №. 8. – С. 959-963.
5. European Commission. (2025). *State of the Digital Decade 2025 report*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
6. Digital Transformation Scoreboard in Uzbekistan. (2024). <https://ecesbf.uz>